

Kansalaisvaikuttaminen opettajankoulutuksen haasteena

(Oheinen artikkeli julkaistiin kesäkuun alussa 2004 Helsingin Sanomissa.)

Edustuksellinen demokratia ei toimi kovin hyvin. Kaksi kolmesta suomalaisesta äänestä eduskuntavaaleissa ja vähän yli yksi kolmesta EU-vaaleissa. Ongelma ei ole asioiden etäisyydessä, sillä kunnallisvaaleissa äänestäjät ovat paikoin lähes yhtä passiivisia kuin EU-vaaleissakin.

Tulevaisuus ei näytä hyvältä, sillä nuoret ovat haluttomimpia äänestäjiä. Yhdessä taantuvien alueiden asukkaiden kanssa juuri nuoret ovat huolen aiheena edustukselliseen demokratiaan uskoville.

”Tietävillä nuorilla syrjäytyneiden asenteet,” otsikoi jyväskyläläinen tutkija Sakari Suutarinen vuonna 2001 julkistetun kansainvälisen nuorisotutkimuksen tulokset Suomen osalta. Suomalaiset 15-vuotiaat peruskoululaiset ovat kahdenkymmenen kahdeksan maan joukossa huipputasoa yhteiskunnallisessa tietämyksessä mutta pahnanhajuisia asennekehityksessä. Vain viidennes ilmoittaa olevansa kiinnostunut politiikasta ja vain joka kymmenes aikoo osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan. Yhtä harva pitää sosiaalista vastuuta korostavaa kansalaistoimintaa tärkeänä.

Asenteetkin ovat oppimistuloksia, sillä ne voivat olla valistuneita tai kypsymättömiä. Suomalaisnuoret eivät ole oppineet, että politiikka on välttämätöntä yhteisten asioiden hoitoa ja riittävä yhteenkuuluvuuden kokemus on menestyvälle yhteiskunnalle tarpeen. Muiden pohjoismaiden samoin kuin kaikkien muiden tutkimukseen osallistuneiden maiden nuoret ovat oppineet nämä asiat paremmin.

Vallanpitäjät ovat havahtuneet edustuksellisen demokratian kriisiin. Millä valtuuksin he päättävät asioista, jos alle puolet kansalaisista on vaivautunut äänestämään? Vallanpitäjät kiinnittävätkin nyt katseensa kouluun. Pääministeri Vanhasen hallitus edellyttää kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelmassaan nuorten vaikutushalujen ja –mahdollisuuksien kohottamista. Opetusministeriö on kutsunut opettajankouluttajat töihin. Tulevien opettajien pitäisi koulutuksensa aikana saada ne asenteet ja valmiudet, joilla he puolestaan vaikuttavat oppilaisiin. Kansalaisvaikuttamiseen kasvattamisen hanke käynnistyy kuluvana vuonna.

Kysymys ei ole pelkästään opiskelussa välitettävistä asioista ja asenteista. Toki tietoa ja entistä aktiivisempia työtapoja tarvitaan, mutta tärkeintä on kuitenkin koulun käytänteiden ja vallanjaon kehittäminen siihen suuntaan, että oppilaat kokevat osallistuvansa yhteisten asioiden hoitoon. Tarvitaan kouludemokratiaa.

Koulujen osallistumiskulttuuri vaihtelee maasta toiseen. Tällä hetkellä Suomen koulut eivät ole suinkaan Euroopan demokraattisimpia. Vaikka vuoden 1999 koululait edellyttivät lukioilta toimivia oppilaskuntia ja niitä on paikoin käynnistetty peruskouluissakin, ei läheskään kaikilla koululaisilla ole kokemusta osallisuudesta koulunsa päätöksentekoon. 1970-luvun kouludemokratia on vain kaukainen muisto. Sen kokeneet opettajat ehkä kavahtavat radikaalia vallan jakamista tasan opettajien ja oppilaiden kesken ja sitäkin enemmän puoluepolitiikan työntymistä kouluun. Monet näkevät kuitenkin kouludemokratian periaatteissa myös lupauksia. Oppilaan osallisuuden täytyy olla todellista, jotta se ei maistuisi näennäistouhulta.

Joidenkin kansainvälisten tutkimusten mukaan kouluaikaisilla osallisuuskokemuksilla on ilmeinen yhteys aikuisen iän kansalaisaktiivisuuteen. Toisaalta on tutkimuksia, jotka kyseenalaistavat edustuksellisen demokratian ajanmukaisuuden. Uuden aikakauden kansalainen ei ehkä tyydy olemaan pelkkä numero äänestyslapussa, vaan haluaa itse olla mukana ja äänessä asioita hoidettaessa. Vasta oma toiminta kansalaisjärjestöissä ja erilaisilla keskustelufoorumeilla tuntuu mielekkäältä. Hedonistis-ekspressiiviset tarpeet ovat nuorten kansalaisten joukossa syrjäyttäneet äänestämismoraa. Kansalainen ei halua olla väline vaan toimija. Tätä oletusta ei kuitenkaan tue se, että vapaa kansalaistoimintakin on entiseen verrattuna hiipunut. Vain elämäntapa- ja harrastusyhteisöt vetävät nuoria puoleensa.

Hallituksen kansalaisvaikuttamishanke haastaa ensi vaiheessa opettajat. Opettajienkin kansalaisaktiivisuus kaipaava kohotusta. Opettajiston puoluejakautuma ei ole kovin laava, pidättäytyminen oman poliittisen kannan esiintuomisesta on monelle opettajalle edelleen sääntö. Suomalainen opettaja ei tunnu jaksavan kiinnostua siitä, minkälaiseen yhteiskuntaan hänen oppilaansa kasvavat. Opettajankoulutuksen haasteena onkin tuoda opettajahuoneisiin yhteiskunnallista keskustelua ja vaihtoehtoja. Vaikutus ulottuu oppilaisiin Oppilaat voivat toisaalta itse ehtiä edelle ja ottaa haltuunsa saman vaikuttamisen tilan kuin mitä heidän ikätovereillaan esimerkiksi Ruotsissa ja Tanskassa on.

Kansalaisvaikuttamishanketta opettajankoulutuksen osalta koordinoi Helsingin yliopiston soveltavan kasvatustieteen laitos. Hankkeen valtakunnallinen ohjausryhmä ja aluekorodinaattorit järjestävät hankkeen starttiseminaarit syksyllä Helsingissä, Jyväskylässä, Oulussa ja Vaasassa. Tiedustelut Sirkka Ahoselle (sirkka.ahonen@helsinki.fi) tai Timo Lapolle (timo.lappi@oulu.fi).

Sirkka Ahonen